

AKADEMİK TARİH VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

Academic Journal of History and Idea

Research Article

Received: 30.12.2025

Accepted: 28.04.2026

Yasin Taş*

Merva Oruç**

<https://orcid.org/0000-0002-5104-1588>

<https://orcid.org/0009-0000-8727-9814>

Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Ödemişli Memurlar

Civil Servants from Ödemiş According to the Sicill-i Ahvâl Registers

Öz

Bu çalışma, Osmanlı arşiv kaynakları arasında yer alan Sicill-i Ahvâl Defterlerini esas alarak 19. yüzyılda Ödemiş doğumlu memurların sosyo-demografik ve meslekî özelliklerini bütüncül bir yaklaşımla incelemektedir. Araştırmada memurların aile yapıları, eğitim geçmişleri, dil becerileri ve dinî mensubiyetleri ile Osmanlı bürokrasisi içerisindeki kariyer seyirleri ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra Ödemişli memurların görev aldıkları idarî birimler, uzmanlık alanları, taltif ve cezalandırma süreçleri ile Osmanlı devletinin memurlardan beklemediği ahlakî ve idarî nitelikler değerlendirilmektedir. Çalışma ayrıca Ege Bölgesi'nde gayrimüslim memurların istihdam edildiği alanları ve bu yönelimi belirleyen dinamikleri analiz etmektedir. Ödemişli üst düzey bürokratların farklı sosyo-kültürel coğrafyalarda görev yaparken sergiledikleri uyum pratikleri de incelemenin temel boyutlarından birini oluşturmaktadır. Sicill-i Ahvâl Defterlerine dayanan bu mikro tarih çalışması, Osmanlı taşra bürokrasisinin işleyişini, toplumsal tabakalaşmayı ve memur kariyerlerini analiz ederek Ödemiş kazasının 19. yüzyıldaki Osmanlı idarî yapısı içerisindeki konumunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ödemiş, Sicill-i Ahvâl Defterleri, Osmanlı Bürokrasisi, Memurlar

Abstract

This article examines the socio-demographic and professional profiles of civil servants born in Ödemiş during the nineteenth century, drawing on the Sicill-i Ahvâl Registers as a primary archival source. It focuses on family background, educational experience, linguistic competence, and religious affiliation, alongside patterns of bureaucratic career development within the Ottoman administrative structure. The analysis further considers the administrative roles undertaken by these officials, their areas of specialization, and the mechanisms of reward and disciplinary control, with a view to understanding the moral and administrative expectations embedded in the late Ottoman bureaucratic system. The study also addresses the fields in which non-Muslim officials were employed in the Aegean region and the factors shaping their distribution. Attention is likewise directed to the ways in which

*Associate Professor, Department of History, Faculty of Arts and Sciences, Harran University, Türkiye, y.tas@harran.edu.tr

**Master's Student, Department of History, Graduate School of Education, Harran University, Türkiye, mervagarip@gmail.com

Citation: Taş, Y., & Oruç, M. (2026). Sicill-i Ahvâl defterlerine göre Ödemişli memurlar. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 13(2), 1-28. <https://doi.org/10.46868/atdd.2026.1112>

Copyright and License Statement — © 2026 Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi (Academic Journal of History and Idea). This article is published as an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution–NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). The article may be used, shared, adapted, distributed, and reproduced in any medium or format for non-commercial purposes, provided that appropriate credit is given to the author(s) and the journal. The authors are solely responsible for the scientific, legal, and ethical content of the article; the editors and editorial board disclaim all responsibility.

high-ranking bureaucrats from Ödemiş adapted to differing socio-cultural environments. Based on a microhistorical reading of the Sicill-i Ahvâl Registers, the study offers an interpretation of provincial bureaucratic functioning, social stratification, and career trajectories, situating Ödemiş within the administrative landscape of the nineteenth-century Ottoman Empire.

Keywords: *Ödemiş, Sicill-i Ahvâl Registers, Ottoman Bureaucracy, Civil Servants*

Giriş

Osmanlı Devleti'nde Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun teşkiline kadar devlet memurlarına ait bilgileri sistemli biçimde toplayıp kaydeden kurumsal bir büro hizmeti mevcut değildi (Türe & Kaya, 2017). Resmî olarak 5 Şubat 1879'da Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun kurulmasıyla memurların biyografileri düzenli şekilde tutularak görevleri ve meslekî gelişim süreçleri kayıt altına alınmaya başlandı. Dâhiliye Nezâreti bünyesinde faaliyet gösteren bu daire, 1896 yılında Sicill-i Ahvâl ve İntihâb-ı Memûrîn komisyonlarının yerine teşkil edilen Memûrîn-i Mülkiye Komisyonu ile yeniden yapılandırıldı. II. Meşrutiyet'in ilanını müteakip Memûrîn-i Mülkiye Komisyonu kaldırılarak Dâhiliye Nezâreti içinde yeniden Sicill-i Ahvâl dairesi oluşturuldu. Aynı zamanda umumi sicil uygulamasına son verilerek her birimin kendi personeli için hususi sicil dosyası tutması yoluna gidildi. Bu süreçte Sicill-i Ahvâl Komisyonu kuruluşundan 1909 yılına kadar mülkî ve adlî sınıflara mensup toplam 92.137 memur için 201 adet sicil defteri düzenlendi (Çetin, 1992). Arşiv başkanlığı tarafından gerçekleştirilen tasnif çalışmalarında mükerrer kayıtların ayıklanması neticesinde defterlerde yer alan memur sayısının gerçekte 51.652 olduğu tespit edilmiştir.

Sicill-i Ahvâl kayıtları, Osmanlı devlet teşkilâtı bünyesinde görev yapan memurların sayısını belirlemek, kariyer süreçlerini izlemek ve merkez-taşra yönetimi arasındaki idarî düzeni sağlamak gayesiyle tutulan defterlerdir (Tanık, 2025). Sicil dosyalarında öncelikle memurun adı, doğum yeri, baba ismi ve aile bilgileri ile öğrenim gördükleri eğitim kurumları, kayda değer nitelikteki başarıları ve yazılı ya da sözlü olarak bildikleri diller yer almakta olup bu bilgiler, ilgili memurun kendi beyanı doğrultusunda düzenlenmekteydi. Bu bilgilerden sonra memurların devlet hizmetine girişleri, görevleri süresince yaptıkları yer değişiklikleri, terfileri, maaş durumları, kendilerine tevcih edilen madalya ve nişanlar, aldıkları cezalar, azil ve emeklilik işlemleri gibi meslekî süreçlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Memuriyet safahatının kronolojik biçimde düzenlendiği bu bölüme dair bilgiler için bağlı bulunan dairelerden gönderilen resmî raporlar esas alınmaktaydı (Kütükoğlu, 2010).

Bu makalenin inceleme alanını, 1829–1887 yılları arasında Sicill-i Ahvâl Komisyonu tarafından tutulan defterlerde kayıt altına alınan Ödemiş doğumlu devlet memurları oluşturmaktadır. Sicill-i Ahvâl Defterleri, Osmanlı bürokratik teşkilâtının yapısı ve işleyişine dair ayrıntılı bilgiler sunmasının yanı sıra bürokraside devamlılığı sağlayan memurların meslekî nitelikleri, kariyer süreçleri ve toplumsal kökenlerinin tespitine imkân tanımaktadır. Bu defterler aracılığıyla memurların görev aldıkları idarî

birimler, kariyer basamakları, terfi ve taltife esas teşkil eden hizmetleri ile devletin memurlardan beklentileri açık bir şekilde izlenebilmektedir. Bunun yanında görev ihmalleri, vazifeye ilişkin suçlar, yolsuzluklar ve disiplin cezası gerektiren diğer fiiller de kayıtlar üzerinden değerlendirilebilmektedir. Dolayısıyla memur sicilleri, olumlu kariyer örneklerinin yanı sıra Osmanlı bürokrasisinde denetim ve disiplin mekanizmalarının işleyişini de görünür kılmaktadır. Öte yandan söz konusu defterler, Ödemişli memurların görev yaptıkları bölgelerde karşılaştıkları siyasî, sosyal ve kültürel sorunların tespiti ile farklı coğrafyalara uyum sağlama kapasitelerinin analiz edilmesine de olanak tanımaları bakımından önem taşırlar. Ayrıca Osmanlı devlet dairelerinde görev yapan gayrimüslim memurların bürokrasi içindeki konumları, istihdam edildikleri alanlar ve idarî yetkinlikleri, Sicill-i Ahvâl kayıtları üzerinden karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır.

Ödemiş kazasından olup devlet hizmetine giren kişilerin niteliklerini, sosyal statülerini, aile çevrelerini ve dinî mensubiyetlerini inceleyen bu çalışma, bölgenin sosyo-kültürel tarihine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu kapsamda çalışmanın bölgenin eğitim imkânlarının, yerel elitlerin bürokrasideki temsil oranlarının ve toplumsal hareketlilik dinamiklerinin anlaşılmasına katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Ayrıca gayrimüslim memurların varlığı, idarî pozisyonları ve kariyer örüntüleri üzerinden bölgedeki çok dinli ve çok kültürlü yapının bürokrasiye nasıl yansıdığı incelenmektedir. Bu çerçevede Sicill-i Ahvâl Defterlerinin sunduğu kayıtlar üzerinden Osmanlı taşra bürokrasisinin işleyişi, toplumsal tabakalaşma ve bireylerin kariyer yollarındaki değişkenler mikro tarih perspektifiyle incelenerek Ödemiş'in Osmanlı idarî tarihi içerisindeki yeri değerlendirilmektedir.

19.yüzyıla kadar Aydın vilayetinin sınırları içinde yer alan Ödemiş bölgesinin idare merkezi Birgi idi. Aydınoğulları döneminden itibaren önemli bir ilim ve kültür merkezi hâline gelen Birgi şehri Osmanlı döneminde de bu özelliğini uzun süre korudu. Ancak doğal afetlerin yanı sıra 19. yüzyıl ortalarında inşasına başlanan ve Ödemiş'e kadar da uzanan İzmir-Aydın demiryolu hattına uzaklığı sebebiyle zaman içerisinde eski önemini kaybetti ve Ödemiş'in gölgesinde kaldı. Zira hem demiryolu hattının şehre bağlanması hem de ova şehirlerinin gelişmesi Ödemiş'in bölgedeki önemini artırdı (Emecen, 1992). 1866 yılında yapılan idarî düzenlemeyle bölgenin kaza merkezi Birgi'den alınarak Ödemiş'e nakledildi ve Birgi de Ödemiş'in nahiyesi hâline getirildi (Haykıran, 2014). Dolayısıyla 19. yüzyılın önemli bir kısmında kaza merkezi Birgi iken bilahare Ödemiş oldu. Bu sebeple çalışmada Ödemiş ve Birgi doğumlu memurlar bir arada ele alınmaktadır.

Memurların İsimleri, Doğum Tarihleri ve Göreve Başlama Yaşları

Araştırma kapsamında Ödemiş kazası ile ilgili olarak toplam otuz memura ait hâl tercümesi tespit edildi. Yapılan ilk incelemede bu kişilerden yirmi dördünün Ödemiş merkez, ikisinin Birgi, dördünün

ise Muğla, İvranya, İstanbul ve İzmir gibi farklı şehirlerde doğmuş olup ailelerinin devlet görevleri sebebiyle çocukluk veya ilk öğrenim dönemlerini Birgi veya Ödemiş'te geçiren kişiler olduğu belirlendi. Birgi, Ödemiş kazasına bağlı bir nahiye olduğundan Birgi doğumlu Mehmed Hilmi ile Mustafa Enver Efendi çalışmanın kapsamına dahil edildi. Diğer dört memur ise doğdukları yerler Ödemiş kazası sınırları içinde yer almadığından araştırmanın dışında tutuldu. Memurlar üzerinde yapılan karşılaştırmalı incelemede Ödemiş doğumlu Ahmed Refet Efendi için farklı şekilde düzenlenmiş iki sicil kaydı olduğu tespit edildi. Dolayısıyla Sicill-i Ahvâl Defterlerinde yirmi üçü Ödemiş merkez doğumlu, ikisi de Birgi doğumlu olmak üzere toplam yirmi beş memura ait kayıt bulunmaktadır. Bu memurlar Ödemiş ve Birgi şeklinde bir ayrıma tabi tutulmadan tamamı Ödemiş ismi üzerinden tanımlanmaktadır.

Tespit edilen Ödemişli memurların isimleri, doğum tarihleri ve göreve başlama yaşları alfabetik sıraya göre aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Memurlardan yirmi üçünün Müslüman, geri kalan ikisinin gayrimüslim olduğu anlaşılmaktadır. Gayrimüslim memurlardan Hirebet Efendi'nin Ermeni olduğu tercüme-i hâl varakasından açıkça belirtilmiştir (BOA, DH.SAİD.d. 18/473). Nikoli adını taşıyan diğer gayrimüslimin milleti belirtilmemiş ancak Rum ve Ermeni mekteplerinde okuduğundan hareketle Ermeni ya da Rum olduğu değerlendirilmektedir (BOA, DH.SAİD.d. 17/173). Müslüman memurlardan on yedisinin çift isim kullandıkları görülmektedir. En çok tercih edilen isimler Mehmed, Ahmed, İsmail ve Ali olup çoğu ön isim olarak kullanılmıştır. Bu dönemde Ahmed ile Refet, Ali ile Rıza, İsmail ile Hakkı en çok tercih edilen çift isim kullanımları olarak göze çarpmaktadır. Söz konusu isim tercihleri, 19. yüzyılda Ödemiş ve çevresinde kullanılan kişi adlarının yaygınlığını da ortaya koymaktadır.

Tablo 1: Ödemişli Memurlara Dair Genel Bilgiler

	Memur İsmi	Doğum Tarihi (Hicri-Miladi)		Doğum Yeri	Memuriyete Başlama Yaşı	Arşiv Kaynağı (BOA, DH.SAİD.)
1	Abdurrahman Efendi	1293	1877	Ödemiş	14	BOA, DH.SAİD. d.135/475
2	Ahmed Refet Efendi	1262	1846	Ödemiş	16	BOA, DH.SAİD. d.24/125; d.35/271
3	Ahmed Rüşdü Efendi	1287	1871	Ödemiş	19	BOA, DH.SAİD. d.112/341
4	Ahmed Şakir Efendi	1259	1844	Ödemiş	19	BOA, DH.SAİD. d.3/520
5	Ali Efendi	1244	1829	Ödemiş	19	BOA, DH.SAİD. d.9/849
6	Ali Rıza Efendi	1276	1860	Ödemiş	21	BOA, DH.SAİD. d.101/125
7	Ali Rıza Efendi	1294	1878	Ödemiş	23	BOA, DH.SAİD. d.78/493

8	Aziz Efendi	1299	1882	Ödemiş	23	BOA, d.183/214	DH.SAİD.
9	Halid Efendi	1257	1842	Ödemiş	23	BOA, d.125/295	DH.SAİD.
10	Hirebet Efendi	1249	1834	Ödemiş	46	BOA, DH.SAİD. d.18/473	
11	Hüseyin Avni Efendi	1295	1878	Ödemiş	24	BOA, d.199/145	DH.SAİD.
12	İbrahim Efendi	1264	1848	Ödemiş	25	BOA, DH.SAİD. d.8/597	
13	İsmail Efendi	1287	1871	Ödemiş	26	BOA, DH.SAİD. d.97/131	
14	İsmail Hakkı Bey	1297	1880	Ödemiş	27	BOA, d.112/477	DH.SAİD.
15	İsmail Hakkı Efendi	1287	1871	Ödemiş	28	BOA, DH.SAİD. d.128/9	
16	Mehmed Hilmi Efendi	1248	1833	Birgi	30	BOA, DH.SAİD. d.13/191	
17	Mehmed Kasım Efendi	1284	1868	Ödemiş	31	BOA, DH.SAİD. d.21/477	
18	Mehmed Rüşdü Efendi	1297	1880	Ödemiş	31	BOA, d.157/201	DH.SAİD.
19	Mehmed Şefik Bey	1304	1887	Ödemiş	31	BOA, DH.SAİD. d.184/25	
20	Mehmed Şevki Efendi	1283	1867	Ödemiş	34	BOA, DH.SAİD. d.130/67	
21	Mehmed Tahir Efendi	1288	1872	Ödemiş	34	BOA, DH.SAİD. d.127/97	
22	Muhyiddin Efendi	1293	1877	Ödemiş	34	BOA, d.114/177	DH.SAİD.
23	Mustafa Hilmi Efendi	1295	1878	Ödemiş	35	BOA, DH.SAİD. d.178/83	
24	Nikoli Efendi	1275	1859	Ödemiş	35	BOA, DH.SAİD. d.17/173	
25	Mustafa Enver Bey	1265	1849	Birgi	27	BOA, d.198/225	DH.SAİD.

İncelenen belgelerde memurların göreve başlama yaşlarının genel olarak 20–30 arasında değiştiği dikkat çekmektedir. Ancak çok daha erken veya geç yaşlarda göreve başlayanların bulunması, bu hususta belirlenmiş katı bir yaş sınırlaması olmadığını düşündürmektedir. Nitekim memuriyete 14 yaşında belediye çavuşluğu ile başlayan Hüseyin Avni Efendi bir yandan da Belediye Mektebi'nde eğitimine devam etmekteydi (BOA, DH.SAİD.d. 199/145). Tercüme-i hâl evrakından belirli bir birikim ve yetkinliğe sahip olduğu anlaşılan Hirebet Efendi ise ilk memuriyeti olan Rodos ceza mahkemesi reisliğine getirildiğinde 46 yaşındaydı (BOA, DH.SAİD.d. 18/473). Memuriyet alanları ile yaşlar birlikte değerlendirildiğinde göreve erken başlayanların genellikle eğitilmiş ve aile bağlantılarıyla bürokrasiye yönlendirilen genç memurlar olduğu, daha geç başlayanların ise uzmanlık veya üst düzey görevler için atanmış kişiler olarak öne çıktığı görülmektedir.

Memurların Aile Bilgileri

Osmanlı sosyal yapısında toplumsal statünün en belirgin göstergelerinden biri, kişinin mensup olduğu zümreyi, meslekî konumu veya idarî makamı yansıtmak üzere isimlerin sonunda kullanılan bey, ağa, efendi gibi unvan ve lakaplardır. Bu bağlamda mesleklerin çoğu zaman babadan oğula intikal

etmesi nedeniyle bir iki nesilden sonra lakapların sonuna “zâde” ifadesinin eklenmesi yaygın bir uygulamadır (İpşirli, 2003). Ödemişli memurlara ait sicil varaklarında yer alan baba adlarının sonundaki lakaplar, söz konusu kişilerin hangi toplumsal tabakalara mensup olduklarını göstermesi açısından kayda değerdir. Ödemişli 25 memurun şahıs ve aile adlarıyla birlikte baba isimlerinin sonunda bazı lakap ve unvanlar kullanılmıştır. Bu kayıtlar, memur ailelerinin toplumsal statülerine işaret etmesi bakımından önem taşımaktadır.

Tablo 2: Ödemişli Memurların Aile Bilgileri

Memur Adı	Baba Adı	Baba Mesleği	Baba Unvanı
Abdurrahman Efendi	Ali Ağa		
Ahmed Refet Efendi	İsmail Zühdü Efendi	Saatçi Esnafı	
Hafız Ahmed Rüşdü Efendi	Hacı Hafız Mehmed Efendi		Mollazâde
Ahmed Şakir Efendi	Hüseyin Hüsnü Efendi		
Ali Efendi	Halil Ağa		
Ali Rıza Efendi	İsmail Ağa		
Ali Rıza Efendi	İsmail Ağa		
Aziz Efendi	Ahmed Efendi		
Halid Efendi	Osman Efendi		Erzincanlı
Şahvekil Hirebet Efendi	Ohannes		
Hüseyin Avni Efendi	Hacı Mehmed Efendi	Yüzbaşı	
Hafız İbrahim Efendi	Mehmed Efendi	Boyacı	
İsmail Efendi	Süleyman Ağa		
İsmail Hakkı Bey	Tahir Efendi	Dava Vekili	
Hacı İsmail Hakkı Efendi	Süleyman Ağa	Nalband Esnafı	
Hafız Mehmed Hilmi Efendi	Halil Ağa		
Mehmed Kasım Efendi	Âlim Efendi	Aşar Memuru	
Mehmed Rüşdü Efendi	İbrahim Ağa		Kara Halil Damadı
Mehmed Şefik Bey	Mehmed Talat Bey	Geyve Bidayet Mahkemesi başkâtibi	
Mehmed Şevki Efendi	Hüseyin Ağa	Balyanbolu (Beydağı) Nahiyesi Belediye Reisi	
Mehmed Tahir Efendi	Hasan		Molla

Muhyiddin Efendi	Mehmed Efendi	Aşar Memuru	
Mustafa Hilmi Efendi	Mustafa Efendi	Müderriş	
Nikoli Efendi	Dimitri		
Mustafa Enver Bey	Ali Rıza Efendi	Birgi Nahiye Kâtibi	Ali Efendizade

İncelenen kayıtlarda Ödemişli memur babalarından on ikisi “efendi”, dokuzu “ağa”, biri ise “bey” lakabıyla kayıtlı olup üçü hakkında herhangi bir tanımlama mevcut değildir. Efendi unvanını taşıyanlardan sekizinin mesleklerine de yer verilmiştir ve bunlar arasında iki aşar memuru ile birer müderriş, yüzbaşı, nahiye kâtibi, dava vekili, saatçi ve boyacı bulunmaktadır. Ağa lakabına sahip dokuz kişiden mesleği kaydedilenlerden biri nalbant esnafından Süleyman Ağa, diğeri Balyanbolu Nahiyesi Belediye Reisi Hüseyin Ağa’dır. Bey unvanı taşıyan tek isim ise Mehmed Şefik Bey’in babası Geyve Bidayet Mahkemesi başkâtipliği görevini yürütmüş olan Mehmed Talat Bey’dir. Bu kayıtlar, bölgedeki memur kökenlerinin toplumsal çeşitliliğini göstermesi bakımından dikkat çekici olduğu gibi Osmanlı taşrasında unvan kullanımının statü, meslek ve yerel otorite ilişkileri açısından oynadığı rolü de ortaya koymaktadır.

Gayrimüslim memurlardan Ohannes oğlu Hirebet Efendi için isminin başına “Şah vekil oğlu” ibaresi yazılmış (BOA, DH.SAİD.d. 18/473), Nikoli Efendi için ise herhangi bir lakap kullanılmamıştır. Bir başka ifadeyle her iki memurun baba adları kaydedilmiş olup babalarının mesleklerini veya sosyal statülerini yansıtan bir tanımlamaya yer verilmemiştir. Müslüman memurlarda ise hem memurun hem de babalarının isimleri önünde dinî konumlarını ifade eden “hafız” veya “hacı” gibi sıfatlar kullanılmıştır. Baba isimleri kaydedilirken söz konusu kişilerin hayatta olup olmadıklarını belirten ibarelere yer verilmiş olması, Osmanlı belge dilinin tercüme-i hâl evraklarına bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca bazı memurların baba adlarının önünde ailelerin toplumsal konumunu veya kökenini yansıtan nitelikte Molla, Mollazâde, Efendizâde, Kara Halil’in damadı ve Erzincanlı gibi lakap ve nispetler kullanılmıştır. Bu tür unvan ve lakaplar, ilgili memur ailelerinin sosyal statülerini, yerel toplum içerisindeki konumlarını ve kimi durumlarda Ödemiş’e nerelerden geldiklerini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

Memurların Bitirdikleri Okullar ve Bildikleri Lisanlar

19. yüzyılda Osmanlı eğitim reformu sürecinde medreselerdeki klasik eğitimin yanı sıra devletin ihtiyaç duyduğu memurları yetiştirmek amacıyla Batılı tarzda seküler okullar açılmıştır. Fransa’nın model alındığı bu yeni yapılanmada ayrı kurumlar yerine merkezi ve kademeli bir eğitim sistemine geçilmiştir. Önce iptidaiye (sıbyan mektebi/ilköğretim), rüşdiye (ortaöğretim) ve darülfünun

(yükseköğretim) şeklinde tasarlanan üç kademeli eğitim modeline (Findley, 2011; Akıncı, 2023) rüşdiye mezunlarını yüksek okullara hazırlamak maksadıyla 1869 yılında idadi mektepleri de eklenmiştir (Öztürk, 2000). Böylece modern eğitim sistemi içerisinde sıbyan mektebi, rüşdiye ve idadi mekteplerini bitirenler Tıbbiye, Mülkiye veya Hukuk gibi yüksekokullara devam etmekteydi.

Ödemişli memurlardan Ali Efendi ile Hüseyin Avni Efendi'nin eğitimleri yalnız sıbyan mektebi ile sınırlıdır. Hüseyin Avni bu eğitimle belediye çavuşluğu yapmışken Ali Efendi Ödemiş'teki çeşitli dairelerde kâtip olarak görev icra etmiştir. Geri kalan memurlardan bir kısmı sıbyan mektebinden sonra medreselerde tahsiline devam etmiş, diğer bir kısmı ise rüşdiyelerde öğrenim görmüştür. Medreselere devam eden yedi memurdan Halid Efendi ve Hüseyin Hüsnü Efendi Manisa'da, Mehmed Hilmi Efendi ise Söke'de eğitim görmüştür. Sicilinde Mehmed Tahir Efendi'nin Ödemiş'teki ilim adamlarından Süleyman Efendi'den ders aldığı (BOA, DH.SAİD.d. 127/97) kayıtlı olup bu eğitimi de bir nevi medrese tahsili kapsamında değerlendirmek mümkündür. Dolayısıyla memurların yaklaşık %28'ini Osmanlı klasik dönem eğitim geleneğine uygun olarak sıbyan mektebinden sonra medreselerde eğitim almış kişiler oluşturmaktadır. Sıbyan mektebinden sonra eğitimi rüşdiyeler ile sınırlı kalan memurların oranı yaklaşık %36'dır. Bu durum, modern okullarda tahsil gören memurların önemli bir kısmının rüşdiye sonrasında eğitimine devam etmediğini ve orta düzey modern eğitimin idarî kadrolara intisap için çoğu zaman yeterli görüldüğünü göstermektedir.

Ödemişli memurlar arasında rüşdiyeden sonra idadi tahsiline devam edenlerin oranı yaklaşık %8 iken Hukuk, Mülkiye ve Tıbbiye gibi yükseköğretim kurumlarında eğitim görenlerin oranı %12 civarındadır. Başka bir ifadeyle toplam yirmi beş memur içerisinde idadi mezunu iki kişi, yüksek tahsil görenlerin sayısı ise üçtür. Bu durumun ortaya çıkmasında kayıtların her bir memur için aynı ayrıntı ve titizlikle tutulmamış olması etkili görünmektedir. Nitekim Tıbbiye tahsili almış olan Mustafa Enver Efendi'nin bu eğitimden önce devam ettiği hiçbir okul kaydedilmemiştir. Benzer şekilde Hukuk eğitimi alan Ahmed Rüşdü Efendi'nin rüşdiye ile hukuk eğitimi arasında idadi tahsili aldığına dair bir kayıt bulunmamaktadır. Yüksek tahsil gören diğer memur ise Mekteb-i Mülkiye mezunu İsmail Hakkı Bey'dir. İsmail Hakkı Bey ile Mustafa Rüşdü Bey'in eğitim süreçlerinin her aşamasında başarılı oldukları, kendilerine verilen şahadetnamelerde "a'lâ" veya "karîb-i a'lâ" derecelerinin yer almış olmasından anlaşılmaktadır. Bu kayıtlar söz konusu memurların yalnızca eğitim düzeyleriyle değil aynı zamanda akademik başarılarıyla da öne çıktıklarını göstermektedir.

Medrese tahsili dışında modern okullarda ihtisas eğitimi almak amacıyla Ödemiş dışına giden memurlar mevcuttur. Bunlardan Geyve Bidayet Mahkemesi başkâtibinin oğlu Mehmed Şefik Bey, İstanbul'da Gülhane Parkı'nın karşısında yer alan Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi'nde eğitim almıştır

(BOA, DH.SAİD.d. 184/25). Aziz Efendi ise Ödemiş'teki rüşdiye eğitiminden sonra Bursa Mekteb-i İdadi-i Mülkiyeye kaydolmuş ancak bir müddet sonra rızasıyla tasdiknamesini alarak okulu yarıda bırakmıştır. Bilahare Bahriye Mekteb-i İdadi birinci sınıfına kabul edilen Aziz Efendi, burada kazaen gözüne demir parçası isabet etmesi nedeniyle malul sayılarak mektepten ihraç edilmiştir (BOA, DH.SAİD.d. 183/214). Gayrimüslim memurlardan Hirebet Efendi ise eğitimini İzmir'deki Mesrobyan Ermeni Mektebi'nde tamamlamıştır (BOA, DH.SAİD.d. 18/473). Ödemişli diğer gayrimüslim memur Nikoli Efendi de yalnızca Ermeni ve Rum okullarında eğitim görmüştür. Bu durum, söz konusu dönemde gayrimüslim memurların eğitim tercihleri açısından farklı kurumsal yönelimlerin bulunduğunu göstermektedir.

Memurların tahsil süreçlerine dair verilen bilgiler sınırlı niteliktedir ve çoğunlukla öğrenim görülen okul veya medreselerin kaydından ibarettir. Müslüman memurlar için genellikle “ulûm-ı diniyye” veya “mürettep dersler” tahsil ettiklerine yer verilmiş, yalnızca Ahmed Şakir Efendi için Fenn-i Hesap okuduğu belirtilmiştir (BOA, DH.SAİD.d. 3/520). Eğitim sürecinde takip edilen derslere ilişkin ayrıntılı bilgiler yalnızca Hirebet Efendi'nin dosyasında mevcuttur. Sicil kaydına göre Hirebet Efendi, Mesrobyan Mektebi'nde on bir yıl süren eğitimi boyunca Hesap, Hendese, Resim, Fen, Coğrafya ile Millî ve Umumî Tarih dersleri almıştır (BOA, DH.SAİD.d. 18/473).

Tablo 3: Ödemişli Memurların Eğitim ve Dil Bilgileri

Memur İsmi	Bitirdiği Okullar	Dil Bilgisi
Abdurrahman Efendi	Sıbyan mektebi, mekteb-i rüşdiye	Türkçe okur yazar.
Ahmed Refet Efendi	Sıbyan mektebi, medrese	Türkçe okur yazar, Arapça ve Farsça okumuş, Arabî tekellüm eder.
Ahmed Rüşdü Efendi	Sıbyan mektebi, mekteb-i rüşdiye, Fatih Camiinde Arabî tedrisatı, Hukuk-ı Şahâne	Fatih Camiinde Arapça okumuştur.
Ahmed Şakir Efendi	Sıbyan mektebi, medrese	Türkçe kitâbet eder, Arapça ve Farsça okumuştur.
Ali Efendi	Sıbyan mektebi	Türkçe kitâbet eder, Arapça ve Farsça okumuştur.
Ali Rıza Efendi	Mekteb-i ibtidaiye, mekteb-i rüşdiye	Türkçe okur yazar, Arapça ve Farsça okumuştur.
Ali Rıza Efendi	Sıbyan mektebi, mekteb-i rüşdiye	Türkçe ve Arapça okur yazar.
Aziz Efendi	Sıbyan mektebi, mekteb-i rüşdiye, mekteb-i idadi-i mülkiye	Türkçe kitâbet eder.

Halid Efendi	Sıbyan mektebi, Manisa Medresesi	Türkçe kitâbet eder, Arapça okumuştur.
Hirebet Efendi	İzmir Mesrobyan Ermeni Mektebi	Türkçe, Ermenice ve Fransızca okur yazar, Rumca tekellüm eder.
Hüseyin Avni Efendi	Mahalle mektebi	Türkçeye aşinadır
İbrahim Efendi	Sıbyan mektebi, Ödemiş Medresesi	Türkçe kitâbet eder, İsağoci'ye kadar Arapça okumuştur.
İsmail Efendi	Sıbyan mektebi, mekteb-i rüşdiye	Kayıt yoktur.
İsmail Hakkı Bey	Tire Mekteb-i İbtidaiye, Tire Ermeni Mektebi, Dersaadet Mektebi İdadıyesi, Mekteb-i Mülkiye-i Şahane	Türkçe kitâbet eder; Arapça, Fransızca ve Rumca bilir.
İsmail Hakkı Efendi	Mekteb-i rüşdiye	Kayıt yoktur.
Mehmed Hilmi Efendi	Söke Medresesi	Türkçe kitâbet eder, Molla Câmî'ye kadar Arapça okumuştur, Rumca tekellüm eder.
Mehmed Kasım Efendi	Sıbyan mektebi, mekteb-i rüşdiye	Türkçe okur yazar.
Mehmed Rüşdü Efendi	Sıbyan mektebi, mekteb-i rüşdiye	Türkçe okur yazar
Mehmed Şefik Bey	Mekteb-i ibtidaiye, Soğukçeşme Mekteb-i Rüşdiye-i Askeriye	Türkçe kitâbet eder; Arapça, Farsça, Fransızca tahsil etmiştir.
Mehmed Şevki Efendi	Mekteb-i ibtidaiye, Şakir Efendi Medresesi	Türkçe okur yazar. Arapça İzhar'a kadar okumuştur.
Mehmed Tahir Efendi	Ödemiş ulemasından Süleyman Efendi'den tedris	Türkçe okur yazar, bir miktar Arabi okumuştur.
Muhyiddin Efendi	Sıbyan mektebi, mekteb-i rüşdiye	Türkçe okur yazar.
Mustafa Hilmi Efendi	Mekteb-i ibtidaiye, mekteb-i rüşdiye, İzmir Mekteb-i İdadî-i Mülkiye	Kayıt yoktur.
Nikoli Efendi	Rum ve Ermeni mektepleri	Türkçe okur yazar; Fransızca, Rumca ve Ermenice okumuştur.
Mustafa Enver Bey	Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye	Türkçe ve Fransızca okur yazar.

Sicill-i Ahvâl Defterlerinde memurların eğitim gördükleri okulların yanı sıra dil yeterliliklerine ilişkin ayrıntılı bilgiler kayıtlıdır. Bu defterlerde her bir memurun bildiği diller, bu dillerde okuma, yazma ve konuşma düzeyi ayrı ayrı belirtilmiştir. Söz konusu kayıtlar Osmanlı'nın son döneminde görev yapan memurların dil becerilerini ve bu dilleri hangi ortamlarda öğrendiklerini ortaya koymasından önem taşımaktadır. Aynı zamanda dil çeşitliliğinin memurlara sağladığı meslekî imkânları ve devletin çok dilli bölgelerdeki idarî esneklik kapasitesini değerlendirmeye olanak tanımaktadır. Yukarıdaki

tabloda görüldüğü üzere Ödemişli memurlar arasında en yaygın olarak bilinen yabancı diller Arapça, Farsça, Rumca ve Fransızcadır.

Ödemişli memurlardan İsmail Efendi, Mustafa Hilmi Efendi, İsmail Hakkı Efendi ve Ahmed Rüşdü Efendi'nin lisan durumuna ilişkin herhangi bir veri bulunmamış, Hüseyin Avni Efendi için ise "Türkçeye aşinadır" ifadesi kullanılmıştır (BOA, DH.SAİD.d. 199/145). Gayrimüslim memurlardan Hirebet Efendi ve Nikoli Efendi dâhil diğer memurların Türkçe okuyup yazabildiği açıkça ifade edilmiştir. Dil verileri bakımından dikkat çeken hususlardan biri, gayrimüslim memurlar hariç tutulduğunda memurların yarısından fazlasının Arapça bildiğidir. Diğer yandan Şakir Efendi Medresesi'nde tahsil görmüş Mehmed Şevki Efendi (BOA, DH.SAİD.d. 130/67) ile Ödemiş Medresesi'nde eğitim almış İbrahim Efendi (BOA, DH.SAİD.d. 8/597) için Arapça bilgisine yer verilmemiş olması, hem Arapçanın memurlar arasındaki oranının daha yüksek olabileceğini hem de sicil kayıtlarında yer alan lisan bilgilerinin her zaman tutarlı ve standart bir şekilde kaydedilmediğini göstermektedir. Farsça bilen memur sayısı beş olup bu kişilerin farklı türde eğitim kurumlarından mezun olmaları dikkat çekicidir. Söz konusu memurlardan Ali Efendi yalnız sıbyan mektebinde eğitim görmüşken (BOA, DH.SAİD.d. 9/849), Ahmed Refet Efendi (BOA, DH.SAİD.d. 35/271) ile Ahmed Şakir Efendi (BOA, DH.SAİD.d. 3/520) medrese tahsili almıştır. Mehmed Şefik Bey ise Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi'nden mezundur (BOA, DH.SAİD.d. 184/25). Bu durum, Farsça eğitiminin belirli bir eğitim kurumu ile sınırlı olmadığını ve farklı eğitim geçmişlerine sahip memurlar arasında da bu dili bilenlerin bulunduğunu göstermektedir.

Müslüman memurların Batı dillerindeki yetkinliklerine ilişkin kayıtlar, bir yandan bu dillerin memurlar arasındaki yaygınlık düzeyini ortaya koyarken diğer yandan yerel düzeyde farklı toplumsal gruplar arasında kurulan iletişim kanallarına dair ipuçları sunmaktadır. Batı dilleri arasında en yaygın olarak bilinenlerin Fransızca ve Rumca olduğu anlaşılmaktadır. Fransızca bilen memurlar arasında gayrimüslim Nikoli Efendi'nin yanı sıra askerî rüşdiye ile Mülkiye ve Tıp eğitimi almış, yüksek tahsil sahibi memurlar yer almaktadır. Bu durum, Fransızca bilgisinin özellikle modern ve yüksek eğitim kurumlarıyla ilişkili olduğunu ve söz konusu dilin idarî ve meslekî alanlarda belirli bir işlevsellik kazandığını göstermektedir.

Ödemişli memurlar arasında Rumca bildiği tespit edilen dört kişiden ikisi Hirebet Efendi ile Nikoli Efendi'dir. Müslüman memurlar arasında Rumca bilen iki kişiden biri Mehmed Hilmi Efendi olup bu dili yalnızca konuşabilmekteydi (BOA, DH.SAİD.d. 13/191). Mehmed Hilmi'nin sıbyan mektebinden sonra Söke Medresesi'nde eğitimine devam etmiş olması ve modern okullarda tahsil gördüğüne dair kayıt bulunmaması dikkate alındığında Rumca'yı büyük ölçüde çevresel etkileşim yoluyla

öğrendiği değerlendirilmektedir. Bu durum Batı Anadolu’da farklı toplumsal gruplar arasındaki gündelik etkileşimin düzeyi açısından dikkat çekicidir. Rumca bilen diğer Müslüman memur ise Ödemişli avukatlardan Tahir Efendi’nin oğlu İsmail Hakkı Bey olup onun da bu dili Tire’de bir müddet devam ettiği Ermeni okulunda öğrendiği anlaşılmaktadır (BOA, DH.SAİD.d. 112/477). Bu örnek, bazı ailelerin çocuklarını nitelikli eğitim aldıklarını düşündükleri gayrimüslim okullarına yönlendirdiklerini göstermesi bakımından önemlidir. Diğer yandan Ermenicenin yalnızca gayrimüslim memurlar arasında görülmesi, söz konusu dilin kamusal ve idarî alanda sınırlı bir kullanım alanına sahip olduğuna işaret etmektedir.

Sicill-i Ahvâl Dairesi, hâl tercümesini sunan memurlardan resmî izinle basılmış bir eserleri veya telifleri bulunması hâlinde, söz konusu eserlerin konusunu, basım yerini ve tarihini belirtmelerini istemekteydi (Bozkurt, 2011). Memurların hâl tercümelerinde eserlerinin kayda geçirilmesi, meslekî niteliklerini ve entelektüel birikimlerini izlemeye yönelik gelişen bürokratik yaklaşımın bir yansımasıdır. Ödemiş doğumlu memurlar arasında matbu esere sahip olduğu kaydedilen tek kişi Hirebet Efendi’dir. Ermenice kaleme alınan ve yaklaşık bin sayfa hacminde bulunan eser “İlm-i Hesâb-ı Ticâriye” adını taşımaktaydı (BOA, DH.SAİD.d. 18/473). Ticaret matematiğine dair olduğu anlaşılan yedi bölümlük bu eserin iki bölümü, İzmir’de Küçük Vezir Han’da 1851 yılında Dikran Harutyian Dedeyan tarafından kurulmuş olan Dedeyan Matbaası’nda basılmıştır (Lapçincian, 2012).

Memurların İstihdam Alanları

Ödemişli memurlar arasında kaymakamlık ve belediye hizmetleri gibi doğrudan idarî yetki içeren görevler sınırlı sayıdadır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere Ahmed Şakir Efendi ile İsmail Hakkı Bey çeşitli kazalarda kaymakamlık görevlerinde bulunmuşlardır. Hüseyin Avni Efendi’nin Muğla’daki belediye çavuşluğu görevi ise alt düzey idarî hizmetler kapsamında değerlendirilebilir. Sandık emniyeti ve mal müdürlüğü gibi mali nitelikli görevler belirli bir uzmanlaşmaya işaret etmektedir. Abdurrahman Efendi ile Mustafa Hilmi Efendi sandık emniyeti yaparken, Ahmed Refet Efendi ve Yemen’de görev yapan Ali Rıza Efendi mal müdürlüğü görevlerinde bulunmuşlardır. Bu durum, Ödemişli memurların mali bürokrasi içerisinde de istihdam edildiklerini göstermektedir. Aynı şekilde adli görevler de sınırlı sayıda olup bu alanda özellikle gayrimüslim memurların etkin olduğu görülmektedir. Ahmed Rüşdü Efendi’nin İmroz’da mahkeme reisliği yapması ile Hirebet Efendi’nin Rodos, Sakız ve Pilmar kazalarındaki mahkeme reisliği ile icra dairesindeki görevi bu kapsamda değerlendirilebilir.

Osmanlı dairelerindeki kâtiplik vazifesi, Ödemişli memurlar arasında en yaygın görev türüdür. Ali Efendi, Ali Rıza Efendi, Aziz Efendi, Mehmed Hilmi Efendi, Mehmed Kasım Efendi, Mehmed Rüşdü Efendi, Mehmed Tahir Efendi, Mehmed Şevki Efendi ve Nikoli Efendi farklı vilayet ve

kazalarda kâtiplik görevlerinde bulunmuşlardır. Ayrıca Muhyiddin Efendi'nin posta ve telgraf kâtipliği ile Hüseyin Hüsnü Efendi'nin nüfus kâtipliği, uzmanlaşmış bürokratik hizmetler kapsamında değerlendirilebilir. Halid Efendi'nin hüsnuhat muallimliği, Yemen'de görev yapan Ali Rıza Efendi'nin Taiz İdadisi'ndeki hüsnuhat, coğrafya ve Türkçe muallimlik görevi ile Mustafa Enver Bey'in İzmir'de tabiplik yapması, eğitimi ve meslekî uzmanlık gerektiren görevler arasındadır. Mehmed Şefik Efendi'nin Aydın ve İstanbul'da yürüttüğü müfettişlik görevi de teknik ve idarî uzmanlık ile icra edilen görevlerdendir.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere Ödemişli memurlar, büyük ölçüde Osmanlı taşra bürokrasisinin alt ve orta kademelerinde istihdam edilmişlerdir. Özellikle kâtiplik görevlerinin ağırlığı, bu memurların yazı, hesap ve kayıt tutma gibi temel bürokratik işlerde yoğunlaştığını göstermektedir. İdarî ve adli görevler daha sınırlı sayıda memura tevdi edilmiş olup bu görevler genellikle daha yüksek eğitim düzeyi veya tecrübe gerektiren alanlardadır. Mali ve teknik görevlerde istihdam edilen memurlar ise Osmanlı Devleti'nin son döneminde taşra yönetiminde uzmanlaşmanın giderek arttığını ve memurların imparatorluğun farklı coğrafyalarında görevlendirildiğini göstermektedir. Bu çerçevede Ödemişli memurların hem yerel idarelerde hem de imparatorluğun farklı vilayetlerinde görev alarak Osmanlı bürokrasisinin işleyişine katkıda buldukları değerlendirilebilir.

Tablo 4: Ödemişli Memurların İstihdam Alanları ve Maaşları

Memurun İsmi	Memurun Çalıştığı Kurum	Yıl (Hicri)
Abdurrahman Efendi	Ödemiş Tapu kalemî mülâzımı	1321
	Ödemiş Sandık emînliği	1322
Ahmed Refet Efendi	Ödemiş Tahrîrât kalemî mülâzımı	1279
	Ayvalık ve Edremit zeytin mültezimi maiyeti	1283
	İzmir Arazi-i Emiriye kalemî defter-i hâkânî odası mülâzımı	1290
	Ayvalık Beylik-i Kebir memluhası kâtipliği	1290
	Mustafa Fazıl Paşa Konağı Hastanesi kâtib-i sâniligi	1294
	Muhacirin Hastanesi üçüncü kâtipliği	1295
	Şadiye-i Kalyon-ı Hümayun başkâtipliği	1295
	Yanya Merkez Hastanesi kâtib-i saniligi	1298
	Yanya Merkez Hastanesi baş kâtipliği	1298
	Halep Vilayeti Bab kazası aşar memurluğu	1299

	Yedinci Ordu Merkez Hastanesi baş kâtipliği	1301
	Münbiç kazası aşar memurluğu	1300
	Yemen vilayeti Ümran kazası mal müdürlüğü	1305
	Yemen vilayeti Cuma kazası mal müdürlüğü	1308
	Yemen vilayeti Zımar kazası mal müdürlüğü	1313
Ahmed Rüşdü Efendi	İmroz Bidayet Mahkemesi başkanlığı	1321
Ahmed Şakir Efendi	Ödemiş Tahrirat kalemi mülâzımı	1270
	Ödemiş Tahrirat kâtipliği	1284
	Ödemiş Mal Müdürlüğü	1286
	Bayındır Kazası Kaymakamlığı	1286
	Bayındır Kazası Kaymakamlığı	1287
	Saruhan Sancağı Demirci Kazası Kaymakamlığı	1289
	Menemen Kazası Kaymakamlığı	1291
	Foçateyn Kazası Kaymakamlığı	1293
	Kula Kazası Kaymakamlığı	1293
	Midilli Sancağı Molova Kazası Kaymakamlığı	1266
	Demirci Kazası Kaymakamlığı	1296
	Halep vilayeti Beylan Kazası Kaymakamlığı	1304
	Zeytun Kazası Kaymakamlığı	1306
	Suruç Kazası Kaymakam vekilliği	1307
	Rumkale Kazası Kaymakam vekilliği	1309
	Rumkale Kazası Kaymakam vekilliği	1310
	Suriye Vilayeti Kantara Kazası Kaymakamlığı	1312
	Rumkale Kazası Kaymakam vekilliği	1312
	Suriye Vilayeti Basrulharir Kazası Kaymakamlığı	1312
	Beyrut Vilayeti Beni Sa'ab Kazası Kaymakamlığı	1313
Beyrut Vilayeti Sur Kazası Kaymakamlığı	1315	
Suriye Vilayeti Selimiye Kazası Kaymakamlığı	1316	
Ali Efendi	Ödemiş Kazası Ağnam kâtipliği	1275
	Ödemiş Zabıt kâtipliği	1281

	Ödemiş Dava Meclisi kâtipliği	1284
	Ödemiş Bidayet Mahkemesi kâtipliği	1296
Ali Rıza Efendi	Ödemiş Mal Kalemi mülâzımı	1290
	Ödemiş Belediye kâtipliği	1302
	Ödemiş Mal Müdürlüğü refakati	1305
	Sarayköy Kazası Mal Müdürlüğü	1310
	Denizli Sancağı Muhasebe başkâtipliği	1323
Ali Rıza Efendi	Yemen Vilâyeti Mekatıra Nahiyesi kâtipliği	1313
	Taiz Sancağı Muhasebe Kalemi Mesâlih-i Cârîye kâtipliği	1313
	Muha Kazası Mal Müdürlüğü	1321
	Taiz Sancağı Muhasebe Kalemi	1322
	Taiz Mekteb-i Rüşdiyesi Hüsnuhat muallimliği	1322
	Taiz Sancağı Maarif Muhasebe memurluğu	1318
	Muha Kazası Tahrirat kâtibi vekilliği	1319
	Taiz Sancağı Mekteb-i İdadisi Hüsnuhat muallimi	1320
	Taiz Sancağı Mekteb-i İdadî Coğrafya muallimi	1320
	Taiz Sancağı Mekteb-i İdadisi Türkçe muallimi	1322
	Taiz Sancağı Sandık Eminliği	1323
	Taiz Sancağı Rüşdiye muallimliği	1323
	Ka'tibe Kazası Mal Müdürlüğü vekilliği	1323
	Eb Kazası Mal Müdürlüğü	1323
	Taiz Sancağı Maarif Şubesi muhasebe kâtipliği	1323
	Ka'tibe Kazası Mal Müdürlüğü	1324
	Taiz Sancağı Muhasebe başkâtipliği	1327
Aziz Efendi	Müskirat-ı Zâhire Gümrük Nezâreti mülâzımı	1320
	Ödemiş Senedi Makbuz Pusula Muharir refikliği	1323
	İcmal-i Mukayyed refikliği	1325
	Kolcu	1326
Halid Efendi	Ödemiş Mekteb-i Rüşdiye hüsnuhat muallimliği	1287
Hirebet Efendi	Rodos Bidayet Mahkemesi Ceza dairesi reisliği	1297
	Sakız Bidayet Mahkemesi Reisliği	1297

	Gelibolu Bidayet Mahkemesi reisliği	
	Pilmar Kazası Bidayet Mahkemesi reisliği	1350
Hüseyin Avni Efendi	Altıncı Daire Belediye çavuşluğu	1326
İbrahim Efendi	Ödemiş Mal kalemi mülâzımlığı	1280
	Ödemiş Aşar kâtipliğinde memur	1280
	Ödemiş Askeriyesi bölük emînliği	1292
	Ödemiş Askeriyesi baş çavuşluğu	1293
	Ödemiş Bidayet Mahkemesi Müstantik muavinliği memuru	1279
	Ödemiş Müstantik memurluğu	1300
İsmail Efendi	Bayındır Kazası Ziraat Bankası Sandığı tahsildarlığı	1314
	Bayındır Kazası Sanık Sandığı Muhasebe kâtipliği	1315
İsmail Hakkı Bey	Aydın vilayeti maiyet memurluğu	1321
	Sarayköy aşar memurluğu	1321
	Foçateyn kaymakamlığı	1325
	Seferihisar kaymakamlığı	1326
	Akhisar kaymakamlığı	1327
	Mecidiye kaymakamlığı	1330
	Akhisar kaymakamlığı	1330
	Tire kaymakamlığı	1330
İsmail Hakkı	Ödemiş Kazası Ziraat Bankası muhasebe kâtip refikliği	1315
Mehmed Hilmi Efendi	Söke Kazası Tahrirat kâtipliği	1283
	Söke Kazası Dava Meclisi kâtipliği	1285
	Söke Kazası Bidayet Mahkemesi birinci kâtipliği	1295
Mehmed Kasım Efendi	Ödemiş kazası vergi kalemi mülâzımı	1303
	Ödemiş Kazası Kul kâtipliği	1300
	Ödemiş Vergi kâtip refikliği	1303
Mehmed Rüşdü Efendi	Ödemiş Tahrirat kalemi mülâzımlığı	1317
	Ödemiş Nüfus kâtipliği	1321
Mehmed Şefik Bey	Aydın Vilayeti Tahrirat kitâbeti mübeyyizliği	1324
	Aydın Vilayeti Tahrirat kalemi müsevvidliği	1325
	Aydın Ayan Meclisinden Ali Bey ve Ahmed Bey'in hususi kâtibi	

	İstanbul Reji Baş Müdüriyeti Muhâfız kalemi kitâbeti	1328
	İstanbul Şehremaneti Evzân İdaresi müfettişliği	1328
	İstanbul Emânet müfettişliği	1328
Mehmed Şevki Efendi	Edremit Kazası Tahrirat Kalemi mülâzımlığı	1307
	Silk-i celili askeriye	1307
	Sınıf-ı ihtiyat	1317
	Balyanbolu Nahiyesi Emaneti Aşar Gümrük muharrirliği	1318
	Balyanbolu Nahiyesi kâtipliği	1319
Mehmed Tahir Efendi	Ödemiş Sandık eminliği	1311
	Ödemiş Ağnam İcmal kâtipliği	1316
	Ödemiş Emanet-i Aşar Ambar memurluğu	1317
	Ödemiş Hububat-ı Aşar-ı Deniz Ambar memurluğu	1318
	Ödemiş Sandık eminliği	1318
Muhyiddin Efendi	Ödemiş Telgrafhanesi mülâzımlığı	1312
	Adapazarı Telgraf ve Posta merkezi kâtipliği	1319
	Adapazarı Telgraf ve Posta merkezi kâtipliği	1322
Mustafa Hilmi Efendi	Ödemiş Emaneti Hububat Aşar memurluğu	1318
	Merkez Kazası Çarşı muharrirliği	1318
	Ödemiş Maarif kâtipliği ve Sandık eminliği	1323
	Bayındır Ziraat Bankası Sandık Meclisi kâtip refikliği	1326
	Ödemiş Kazası Banka Sandığı veznedarlığı	1329
Nikoli Efendi	İzmir Osmanlı Gümrük Müdüriyeti mübassirliği	1292
	Menemen İskelesi Rüsumat kâtipliği	1296
	İzmir Osmanlı Gümrük Müdüriyeti mübassirliği	1296
Mustafa Enver Bey	Üçüncü Ordu Altıncı Alay Dördüncü Muğla tabur tabipliği	1292
	İstanbul Çatladıkapı Hastanesi tabipliği	1294
	İzmir Gureba Hastanesi tabipliği	1295
	İzmir Belediye tabipliği	1297
	İzmir Mekteb-i İdadi Hıfzıssıhha muallim vekilliği	1304
	Sıhhiye Komisyonu reis vekilliği	1322

	Hilal-i Ahmer Cemiyeti azalığı	1327
	Ser-tabiblik (başhekim)	1329

Memurların görev yerlerine bakıldığında ağırlıklı olarak doğum yerleri olan Ödemiş'te ve Batı Anadolu'daki çeşitli kazalarda devletin farklı kademelerinde istihdam edildikleri görülmektedir. Görev yapılan yerler arasında Ödemiş'in yanı sıra özellikle Aydın vilayetine bağlı kazalar öne çıkmaktadır. Bu çerçevede memurların İzmir, Aydın, Muğla, Tire, Ayvalık, Balyanbolu, Seferihisar, Bayındır, Sarayköy, Menemen, Foçateyn, Kula, Mecidiye, Demirci ve Denizli'de görev yaptıkları anlaşılmaktadır. Sayıları sınırlı olmakla birlikte bazı memurların görev alanlarının Ege Bölgesi ile sınırlı kalmadığı; Rodos, Sakız, İmroz ve Midilli adaları ile Yanya vilayeti, İstanbul, Adapazarı ve Gelibolu gibi farklı coğrafyalarda da memuriyet icra ettikleri görülmektedir. Ayrıca Batı Anadolu ve yakın çevrenin ötesinde Halep, Suriye, Beyrut ve Yemen vilayetlerine bağlı çeşitli kazalarda görev yapan memurların bulunması, Ödemişli memurların imparatorluğun uzak vilayetlerinde de istihdam edildiklerini göstermektedir. Bu bağlamda özellikle kaymakamlık görevinde bulunan Ahmed Şakir Efendi'nin Halep Vilayeti'nin Arap coğrafyası ile Anadolu sınırları içinde kalan Zeytun, Rumkale ve Suruç kazalarında görev yapmış olması dikkat çekicidir. Bu örnek, merkezî idarenin taşra kökenli ve idarî tecrübe sahibi memurları farklı coğrafi ve idarî özelliklere sahip bölgelerde görevlendirme eğilimini yansıtmaktadır.

Ödemişli memurların Sicill-i Ahvâl kayıtları, bu kişilerin görev yerleri bakımından yalnızca yerel idarelerle sınırlı kalmadıklarını, aksine Osmanlı Devleti'nin farklı vilayet ve kazalarına yayılan geniş bir coğrafyada istihdam edildiklerini ortaya koymaktadır. Memuriyet türleri ile görev yerleri birlikte değerlendirildiğinde, Ödemiş ve çevresinde görev yapan memurların ağırlıklı olarak kâtiplik, sandık eminliği, nüfus kâtipliği ve emniyet-asayiş memurluğu gibi yerel ve rutin bürokratik görevlerde istihdam edildikleri anlaşılmaktadır. Ali Efendi, Aziz Efendi, Mehmed Kasım Efendi, Mehmed Rüşdü Efendi ve Mehmed Tahir Efendi'nin Ödemiş'te kâtiplik yapmaları, yerel idarede devamlılığın büyük ölçüde yerli ve tanınan memurlar aracılığıyla sağlandığını göstermektedir. Benzer şekilde Abdurrahman Efendi ile Mustafa Hilmi Efendi'nin sandık eminliği görevlerini Ödemiş ve yakın kazalarda icra etmeleri, mali işlerde yerel güven unsurunun önemsendiğine işaret etmektedir. Buna karşılık idarî ve adlî yetki gerektiren daha üst düzey görevlerde bulunan memurların genellikle Ödemiş dışına tayin edildikleri görülmektedir. Ahmed Şakir Efendi ile İsmail Hakkı Bey'in Ege Bölgesi'ndeki çeşitli kazalarda kaymakamlık yapmaları, merkezî idarenin taşra yönetiminde yerel kökenli olmakla birlikte bölge dışına da görevlendirilebilen eğitilmiş ve tecrübeli memurları tercih ettiğini göstermektedir. Ahmed Rüşdü

Efendi'nin İmroz'da, Hirebet Efendi'nin ise Rodos, Sakız, Gelibolu ve Pilmar kazalarında mahkeme reisliği yapmaları da adli görevlerde coğrafi hareketliliğin daha belirgin olduğunu ortaya koymaktadır.

Ödemiş'e uzak yerlerde görev yapan memurların çoğunlukla uzun süreli ve farklı türlerde memuriyetlerde buldukları dikkat çekmektedir. Ahmed Refet Efendi'nin Aydın'dan Halep ve Yemen'e uzanan görev geçmişi ile Yemen vilayetinde görev yapan Ali Rıza Efendi'nin kâtiplik, muallimlik ve mal müdürlüğü gibi farklı görevleri üstlenmesi, özellikle idarî açıdan zorlayıcı vilayetlerde çok yönlü memur ihtiyacının yerel kökenli kadrolarla karşılanmaya çalışıldığını göstermektedir. Teknik ve uzmanlık gerektiren görevler ise daha çok merkezî ya da büyük şehirlerde yoğunlaşmıştır. Mustafa Enver Bey'in İzmir'de tabiplik yapması, Mehmed Şefik Efendi'nin Aydın ve İstanbul'da müfettişlik görevlerinde bulunması ve Muhyiddin Efendi'nin Adapazarı'nda posta ve telgraf kâtipliği yapması, bu tür görevlerin altyapısı gelişmiş merkezlerde icra edildiğini ortaya koymaktadır. Nikoli Efendi'nin İzmir Limanı ve Menemen İskelesi'nde mübaşirlik görevlerinde bulunması da ticaret ve ulaştırma merkezlerinde dil bilen memurlara duyulan ihtiyacı göstermektedir.

Ödemişli memurların görev yerleri ile memuriyet türleri arasındaki ilişki, Osmanlı Devleti'nin son döneminde taşra kökenli memurların hem yerel idarelerde istikrar unsuru olarak değerlendirildiğini hem de ihtiyaç duyulan bölgelerde, özellikle idarî, malî ve teknik alanlarda bürokrasinin işleyişine katkıda bulduklarını göstermektedir. Bu durum merkezî otoritenin taşra üzerindeki denetimini büyük ölçüde eğitilmiş ve hareketli bir memur kadrosu aracılığıyla sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.

Memurların Aldıkları Taltifler

Osmanlı'da devlet adamları ile çeşitli kademelerdeki memurlar; siyasî, sosyal ve askerî alanlardaki başarıları veya topluma yönelik hizmetleri sebebiyle devlet tarafından değişik biçimlerde taltif edilmekteydi (Kiren, 2019). Bu bağlamda Mecidî Nişanı, Sultan II. Abdülmecid döneminde 1851 yılından itibaren devlet teşkilatı içerisinde görev yaparken üstün hizmetleriyle öne çıkan devlet memurlarıyla asker ve sivil şahıslara bir ödül olarak verilmeye başlanmıştı. Beş dereceye kadar sınıflandırılan bu nişanın kimi örnekleri değerli taşlarla tezyin edilmiştir (Yiğit, 2024). Sultan II. Abdülhamid döneminde ihdas edilen İftihar madalyası ise altın ve gümüş olmak üzere iki türde düzenlenmişti. Bu madalya padişaha sadakat gösterenlere, tarım ve sanatın gelişmesine katkıda bulunanlara, toplum içinde bir salgın yahut hastalık durumunda devlet ve millete hizmeti görülen kimselere verilmekteydi (Artuk, 1980).

Birçok madalya ve nişanla taltif edilen Mustafa Enver Bey, kırk yılı aşan tabiplik meslek hayatının büyük bölümünü İzmir'de geçirerek sağlık alanında önemli hizmetlerde bulundu. Sicil kaydında, aldığı nişan ve madalyaların tarihleri belirtilmiş ancak bu taltiflerin gerekçelerine yer verilmemiştir. Söz

konusu tarihler incelendiğinde onun ilk olarak 1876 yılında İzmir Guraba Hastanesi'nde görev yaptığı sırada Rütbe-i Salise (Üçüncü Rütbe) ile taltif edildiği anlaşılmaktadır. Mustafa Enver Bey'in diğer taltifleri ise 1887 yılında görevlendirildiği ve uzun yıllar hizmet verdiği İzmir Mekteb-i İdadisi'ndeki Hıfzıssıhha muallim vekilliği dönemine tekabül etmektedir. Bu vazifeye atandığı yıl rütbesi Rütbe-i Saniye (İkinci Rütbe) olarak yükseltilmiştir. Ardından 1893 yılında dördüncü dereceden Osmanî Nişanı, 1896'da ise üçüncü dereceden Mecidî Nişanı kendisine tevcih edilmiştir. Mustafa Enver Bey'in rütbesi 1897 yılında Rütbe-i Ula Sınıf-ı Saniye (Birinci Rütbe İkinci Sınıf) seviyesine terfi ettirilmiştir. Sıhhiye Komisyonu reis vekilliği ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti azalığı gibi görevler de ifa eden Mustafa Enver Bey, son olarak 1899'da İftihar madalyası ile ödüllendirilmiştir (BOA, DH.SAİD.d. 198/225). Mustafa Enver Bey'in meslekî kariyeri ve aldığı taltifler, Osmanlı bürokratik ödüllendirme sisteminin özellikle sağlık teşkilatı içerisindeki işleyişine ve yalnızca belirli bir dönemdeki görev başarısının değil aynı zamanda uzun süreli ve istikrarlı hizmetin de devlet tarafından dikkate alındığına işaret etmektedir. Özellikle İzmir Guraba Hastanesi ve ardından Mekteb-i İdadi bünyesinde yürüttüğü hizmetler, eyalet düzeyindeki modern sağlık uygulamalarının Osmanlı taşrasında yerleşmesinde hekimlerin üstlendiği rolü göstermektedir.

Mustafa Enver Bey'in 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında İzmir'de halk sağlığı alanında yürüttüğü çalışmalar, onu modern anlamda bir şehir hekimi olarak öne çıkarmıştır. Bir cerrah olan Mustafa Enver Bey, aynı zamanda kamu sağlığı ve sağlık eğitimi konusundaki faaliyetleriyle İzmir halkının gündelik hayatına doğrudan temas etmiştir. İzmir Gureba Hastanesi'nin modern hale getirilmesi ve buna bağlı olarak İzmir'in bölgede bir sağlık merkezi olarak öne çıkması sürecinde önemli katkıları olmuştur. 1923 yılında emekli olan Mustafa Enver Bey, 1932 yılında 86 yaşında İzmir'de vefat etmiştir. Yeni Asır gazetesinde yer alan habere göre, cenazesi Memleket Hastanesi'nden kaldırılarak Kemeraltı Camii'nde kılınan namazın ardından defnedilmiştir (Yeni Asır, 1932). 1936 yılında dönemin İzmir Belediye Başkanı Behçet Uz tarafından Alsancak'ta Mustafa Enver Bey adına bir büst yaptırılmış ve büstün bulunduğu caddeye adı verilmiştir. Söz konusu caddenin günümüzde de aynı ismi taşıması, onun hatırasının kent mekânı üzerinden yaşatıldığını göstermektedir.

Ödemişli memurlar arasında devlet tarafından taltife mazhar olan bir diğer isim, çeşitli kazalarda kaymakamlık görevinde bulunan Ahmed Şakir Efendi'dir. Molova Kazası kaymakamlığı sırasında Ahmed Şakir Efendi'nin "kifâyet ve istikâmetle ifâyı hüsn-i hizmet ederek hükümeti hoşnut etmekte olduğu" yönündeki değerlendirmeler merkezi idare nezdinde olumlu karşılık bulmuştur. Nitekim Cezayir-i Bahr-i Sefid Valisi Naşid Paşa'nın mülâhazası ile Midilli Mutasarrıflığının hüsn-i şehadetine istinaden Ahmed Şakir Efendi'ye 1885 yılında Rütbe-i Saniyenin Sınıf-ı Sânisî tevcih edilmiştir (BOA,

DH.SAİD.d. 3/520). Bu taltifin taşradaki üst düzey yöneticilerin değerlendirmeleri sonrasında gerçekleştirilmiş olması, Osmanlı bürokratik yapısında memurların ödüllendirilmesinde yerel idarecilerin raporlarının belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Bu durum aynı zamanda taşra idaresinde işleyen çok katmanlı ve hiyerarşik raporlama mekanizmasına işaret etmektedir.

Taşra idarecilerinin memurlar hakkındaki raporlarının belirleyici olduğu hususunu destekleyen bir diğer örnek, gayrimüslim memurlardan Hirebet Efendi hakkında 1888 tarihli bir mülahazada görülmektedir. Adliye Nezâreti, Hirebet Efendi'nin Gelibolu'daki göreviyle ilgili değerlendirmesinde Gelibolu Bidayet Mahkemesi birinci başkanı Mehmed Zahidî Efendi ile Edirne Vilayeti müdde-i umumi vekili Haristaki Efendi tarafından kaleme alınan raporları esas almıştır (BOA, DH.SAİD.d. 18/473). Bu kayıta dikkat çeken bir diğer husus, değerlendirme sürecinde farklı idarî konumlara sahip görevlilerin raporlarının birlikte dikkate alınmış olmasıdır.

Ahmed Şakir Efendi'nin sicilinde yer alan bazı ifadeler, mülkî amirlerin idare anlayışında öne çıkan ve devlet tarafından önem atfedilen niteliklere dair ipuçları sunmaktadır. Nitekim Molova'daki görevini “kifâyet ve istikâmet” ile yerine getirdiği kaydedilmiştir. Sonraki görevlerinden Beylan Kaymakamlığı sırasında “hüsn-i muaşeret”, Cisr-i Şuğur ve Rumkale kaymakamlıklarında ise “ıffet ve istikâmet” ile hüsn-i hizmette bulunduğu beyan edilmiştir (BOA, DH.SAİD.d. 3/520). Bu ifadeler dönemin bürokratik değerlendirme ölçütlerini ve kaymakamlardan beklenen ahlakî ve idarî vasıfları yansıttığı gibi taşra yöneticilerinin hem idarî hem de ahlakî yeterlilik temelinde değerlendirildiğini de göstermektedir.

Memurlar Hakkındaki Şikâyetler ve Bazı Görev Değişiklikleri

Osmanlı Devleti'nde memurlar, görevlerindeki başarıya göre terfî ve ödüller alabildikleri gibi usulsüzlük ve suç teşkil eden eylemleri nedeniyle soruşturma ve yargılamalara da tabi tutulmaktaydı (Polat, 2022). 1840 tarihli Ceza Kanunu, memurların cana ve mala yönelik suçları, rüşvet ve devlet malına zarar verme gibi fiillerini düzenleyerek sürgün, azil ve kürek cezası gibi yaptırımları öngörmüştür. Memurların cezai sorumluluğuna ilişkin ilk esaslı düzenleme ise 1871 tarihli “Memûrîn Muhâkemesine Dâir Nizamnâme” kapsamında yapılmıştır. Nizamnâme ile memurun kurumu tarafından sorgulanması, hazırlanan ifade tutanağını imzalaması ve tutanak özetinin sicile geçirilmesi uygulaması benimsenmiştir. Bunların yanı sıra memurların yeni bir göreve atanırken önceki görev yerlerine ilişkin zimmet durumları ve herhangi bir suça bulaşıp bulaşmadıkları sicillerinde açıkça belirtilmeye başlanmıştır (Özger, 2015). Ödemişli memurlardan Ahmed Refet Efendi'nin tercüme-i hâlimden anlaşıldığı kadarıyla bu süreçte memurlara sicillerdeki kayda uygun olarak zimmetlerinin

bulunmadığına dair tasdik edilmiş bir resmî evrak verilmekte ve memurlar yeni görev yerinde bunu ibraz ederek işe başlamakta idi (BOA, DH.SAİD.d. 24/125).

Ödemişli memurlardan Ahmed Refet ile Ahmed Şakir Efendi hakkındaki bazı şikâyet ve iddialar sicillerinde kayıtlıdır. Daha önce ifade edildiği gibi Ahmed Refet Efendi hakkında iki farklı sicil kaydı mevcuttur. Her iki dosyada kişi adları, baba adları ve görev yapılan daireler büyük ölçüde örtüşmekle birlikte doğum yılı, baba mesleği ve bazı memuriyetlerde işe başlama tarihleri arasında belirgin tutarsızlıklar göze çarpmaktadır. İlk kayıta Ahmed Refet, saatçi esnafından İsmail Zühdü Efendi'nin 1262 doğumlu oğlu olarak kayıtlı iken (BOA, DH.SAİD.d. 24/125), ikinci kayıta tüccar İsmail Zühdü Efendi'nin 1264 doğumlu oğlu olarak kaydedilmiştir (BOA, DH.SAİD.d. 35/271). Buna karşın her iki dosyada da Ahmed Refet'in sırasıyla Defter-i Hakanî emlak kalemi, Mustafa Fazıl Paşa konağındaki Muhacirin Hastanesi kâtipliği, Şadiye-i Kalyon-ı Hümayun Hastanesi başkâtipliği ve hastanenin lağvıyla Yanya Merkez Hastanesi kâtipliğine atandığı yer almaktadır. Dolayısıyla zikredilen farklar, memur sicillerinin farklı zamanlarda farklı kaynaklardan derlendiğini ya da memur hakkında yeniden düzenlemeler yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. Daha dikkat çekici olan husus ise iki sicil dosyasının memuriyet sürecini farklı biçimlerde sonlandırmasıdır. İlk dosya, Ahmed Refet'in Münbiç kazasında zimmetine para geçirdiği suçlamasıyla 1883 yılında görevden alınıp İstanbul'a firar ettiği bilgisiyle tamamlanmıştır. Buna karşılık ikinci dosyada bu suçlamaya dair herhangi bir kayıt bulunmayarak 9 Ocak 1901 tarihinde Hacce Kazası mal müdürü iken vefat ettiği belirtilmektedir. Bu durum ilk dosyadaki suçlamanın idarî sistem içinde nasıl ele alındığı ve memurun kariyerine nasıl etki ettiği konusundaki belirsizlikleri ortaya koymaktadır. Dolayısıyla iki sicil arasındaki farklılıklar yalnızca biyografik verilerin uyumsuzluğu olarak değil, aynı zamanda Osmanlı bürokrasisinde sicil kayıtlarının nasıl yeniden düzenlenebildiğini ve farklı kayıt pratiklerinin varlığını gösteren önemli bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Ahmed Refet Efendi hakkındaki ilk kayda göre çeşitli kâtiplik görevlerinden sonra 13 Şubat 1883 tarihinde tayin edildiği Münbiç kazası aşar memurluğu sırasında ağnam rüsumuna ait gelirlerden yaklaşık 14.000 kuruşu zimmetine geçirdiği belirlenmiş ve görevden azledilmiştir. Sicilinde son olarak hakkında açılan dava süreci üzerine İstanbul'a kaçtığı bilgisi yer almaktadır (BOA, DH.SAİD.d. 24/125). İkinci sicil kaydına göre Ahmed Refet hakkındaki ilk suçlama, 11 Mayıs 1873 tarihinde getirildiği Ayvalık'taki Beylik-i Kebir Memluhası kâtiplik görevi sırasında ortaya çıkmıştır. Burada tuz yığınlarının mühürlerinin izinsiz olarak bozulmasında dahil olduğu gerekçesiyle önce görevinden azledilmiştir. Ardından zimmet ve ilişkisi olmadığı belirtilerek yaklaşık bir yıl sonra Defter-i Hakanî emlak kalemine görevlendirilerek memuriyete iadesi sağlanmıştır. 1878 yılında Yemen vilayetine bağlı

İmran kazasında mal müdürü olarak görev yapan Ahmed Refet Efendi, kaza şeyhi Hacı Hüzzam ile yaşadığı anlaşmazlıklar sonucunda becayış yoluyla Cuma kazası mal müdürlüğüne tayin edilmiştir. Sicil kaydında söz konusu ihtilafın mahiyeti ayrıntılı biçimde açıklanmamakla birlikte taraflar arasında karşılıklı bir anlaşmazlık ve mesafe olduğu belirtilmiştir. Yerel nüfuz sahibi bir şahsiyet olarak tanımlanan Hacı Hüzzam'ın idarî açıdan göz ardı edilemeyecek bir konumda bulunduğu ifade edildikten sonra Ahmed Refet Efendi'nin İmran kazasında görevine devam etmesinin ileride bazı idarî sakıncalara yol açabileceği kayda geçirilmiştir. Yeni görev yeri olan Cuma kazasında ise vali Hasan Edip Paşa tarafından bir gerekçe çerçevesinde kaza kaymakamı ile birlikte görevinden alınmış ve Yerim kazası mal müdürlüğüne tayin edilmiştir (BOA, DH.SAİD.d. 35/271).

Yukarıda belirtildiği üzere çeşitli kazalarda kaymakamlık görevlerinde bulunan Ahmed Şakir Efendi bazı başarılı hizmetleri nedeniyle taltif edilmiştir. Bununla birlikte sicilinde idarî yeterliliklerine dair olumsuz değerlendirmeler ve hakkında yapılan bazı şikâyetler de mevcuttur. Bu kayıtlar, taşra yöneticilerinin yetkinliklerine dair Osmanlı bürokrasisinin değerlendirme ölçütlerini ve görevlendirme süreçlerinde dikkate alınan unsurları ortaya koymaktadır. Nitekim 18 Eylül 1888 tarihinde tayin edildiği Zeytun kaymakamlığından, Halep Vilayeti tarafından idarî tutum ve mizacının bölgenin koşullarıyla bağdaşmadığı gerekçesiyle kısa süre içinde Cısr-ı Şuğur'a nakledilmesine karar verilmiştir. Benzer şekilde 1894 yılında tayin edildiği Kuneytır kazası için yeterli idarî tecrübeye sahip olmadığı kanaatine varılmış ve görev yerine varmadan Basrulharir kazasına görevlendirilmiştir. Son olarak 1898'de Cenin kazasında kaymakamlık görevini yürüttüğü sırada yerel topluluklar arasındaki hassas dengeleri gözetemediğine dair şikâyetler ortaya çıkmış ve burada göreve devam etmesinin uygun olmayacağı değerlendirilerek 1900 yılında Suriye vilayetinin Selimiye kazası kaymakamlığına atanmıştır (BOA, DH.SAİD.d. 3/520).

Ödemişli memurlara dair dikkat çeken hususlardan biri, Halep, Suriye ve Yemen vilayetlerinde görev yapmış olan Ahmed Refet Efendi, Ali Rıza Efendi ve Ahmed Şakir Efendi'nin görev yerlerinin sık değiştirilmiş olmasıdır. Farklı kazalardaki kısa süreli görevler ve yer değişiklikleri, Osmanlı taşrasındaki kadro hareketliliğini ve memurların yerelin sosyal, kültürel ve idarî dinamiklerine uyum sağlama kapasitelerinin sürekli değerlendirildiğini göstermektedir. Bilhassa Ahmed Refet Efendi'nin Cuma kazasında yaşadığı anlaşmazlıklar ve Ahmed Şakir Efendi'nin görev yerlerindeki değişiklikler, Osmanlı taşra yönetiminde idarî denge, yerel nüfuz ve yönetsel uyumun önemli belirleyiciler arasında yer aldığını ortaya koymaktadır. Bu durum merkezî otoritenin, taşra idaresinde ortaya çıkan sorunlar karşısında çoğu zaman pragmatik ve denge gözetken çözümler geliştirdiğini göstermektedir.

Sonuç

Ödemiş kazası doğumlu devlet memurlarına ait sicil kayıtları, memurların sosyal köken, eğitim düzeyi ve dil becerileri bakımından oldukça heterojen bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çeşitlilik, Osmanlı Devleti'nin modernleşme sürecinde bürokratik kadroların giderek daha karmaşık ve çok yönlü bir hâle geldiğini göstermesi açısından kayda değerdir. Memurların eğitim aldıkları okulların baba meslekleriyle doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Ulema kökenli ailelerin çocukları klasik Osmanlı eğitim kurumlarıyla memuriyete girmiş ve özellikle şer'î ve idarî işlerde istihdam edilmişlerdir. Bürokrasi kökenli aileler "modernleşen devlet yapısına" daha hızlı uyum sağlayarak çocuklarını Mülkiye ve Tıbbiye gibi çağdaş okullara yönlendirmiş, taşranın yeni bürokratik seçkinlerinin oluşmasında önemli bir rol oynamışlardır. Esnaf çocukları, taşrada kâtiplik gibi orta kademe memuriyetlerin önemli bir kitlesini oluşturmuşlardır. Nüfuz sahibi eşraf ailelerden bir kısmı çocuklarını modern okullara yönlendirirken diğer bir kısmı klasik eğitimin verildiği medreselere rağbet göstermeye devam etmiştir. Devlet idaresinde önemli görevler üstlendikleri görülen gayrimüslim memurların Fransızca, Rumca ve Ermeniceye hâkimiyetleri, liman ticaretiyle gelişen İzmir'in yanı sıra Midilli ve Rodos adaları gibi çok kültürlü ve dil çeşitliliğinin olduğu taşra yönetimlerinde kendilerine avantaj sağlamıştır.

Ödemişli memurlar, klasik Osmanlı eğitim kurumlarından yetişen personelin hâlâ belirgin bir çoğunluk oluşturduğunu göstermektedir. Bu durum, modernleşme çabalarına rağmen geleneksel eğitim sisteminin bürokratik kadrolar üzerindeki etkisini sürdürdüğü anlamına gelmektedir. Bununla birlikte idadi, Mülkiye ve Tıbbiye gibi modernleşme döneminde kurulan okullardan mezun olan yeni nesil memurların da bürokrasi içinde görünür hâle gelmeye başladığı dikkat çekmektedir. Memurlar arasında gözlenen dil çeşitliliği, Batı Anadolu'nun çok kültürlü toplumsal yapısının bürokrasiye yansıyan önemli bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. Kayıtlar aynı zamanda Osmanlı taşra bürokrasisinin sosyal kökenler, eğitim kurumları ve dil becerileri bakımından oldukça karmaşık ve katmanlı bir yapıya sahip olduğunu da ortaya koymaktadır. Geleneksel bürokrasi ile modernleşen idarî yapı arasındaki etkileşim, bu dönemin en belirleyici özelliklerinden biridir ve taşra memuriyetinin hem tarihsel devamlılığı hem de dönüşüm süreçlerini aynı anda barındırmaktadır.

Devlet merkezi tarafından taltife layık görülen Ödemişli memurların sayısı fazla olmamakla beraber bilhassa Mustafa Enver Bey'in aldığı rütbe, nişan ve madalyalar, Osmanlı Devleti'nin sağlık hizmetlerini ve bu alandaki fedakârlıkları askerî ve mülkî liyakat sistemi içinde değerlendirdiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Hekimlerin rütbe ve nişanlarla taltif edilmesi, tıbbın devlet nezdinde stratejik bir alan olarak kabul edildiğini ve modernleşme sürecinde önemli bir araç olarak

görüldüğüne işaret etmektedir. Mustafa Enver Bey'in adının İzmir'de bir caddeye verilmesi ve kentin görünür meydanlarından birine büstünün dikilmesi ise şehir kimliğine sunduğu katkılar sebebiyle hatırasının kent mekânı üzerinden kurumsallaştırıldığını göstermektedir. Dolayısıyla Ödemişli Mustafa Enver Bey'in yalnızca kendi döneminde değil, sonraki kuşaklar için de İzmir'in modernleşme sürecinin simge şahsiyetlerinden biri olarak kabul edildiğini söylemek mümkündür.

Author Contributions

Both authors contributed equally to the conceptualization, methodology, analysis, and writing of the study, and approved the final version of the manuscript.

Kaynaklar

Akıncı, T. (2023). *Son yüzyıl*. Remzi Kitabevi.

Artuk, C. (1980). İftihar madalyası. *Bellekten*, 44(175), 535–538.

Bozkurt, N. (2011). Sicill-i Ahvâl defterlerine göre Simavlı memurlar. *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1–12.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 3/520).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 8/597).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 9/849).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 13/191).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 17/173).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 18/473).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 21/477).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 24/125).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 35/271).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 78/493).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 93/429).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 94/97).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 97/131).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 101/125).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 109/187).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 112/341).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 112/477).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 114/177).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 125/295).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 127/97).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 128/9).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 130/67).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 134/475).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 157/201).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Abvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 163/399).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 178/83).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 183/214).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 184/25).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 198/225).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). (t.y.). *Dâbiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defterleri* (DH.SAİD.d. 199/145).

Çetin, A. (1992). Sicill-i Ahvâl defterleri ve dosyaları hakkında bir araştırma. *Türk Dünyası Tarihi Dergisi*, 29, 87–104.

Emecen, F. (1992). Birgi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 6, ss. 189–191). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Findley, C. V. (2011). *Kalemiyeden mülkiyeye Osmanlı memurlarının toplumsal tarihi* (G. Ç. Güven, Çev.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları. (Özgün eser 1989’da yayımlanmıştır).

Haykıran, A. S. (2014). Aydın vilayeti salnamelerine göre Birgi. *Tarih Okulu Dergisi*, 18, 473–501.

İpşirli, M. (2003). Lakap (Osmanlılarda lakap). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 27, s. 67). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kiren, A. (2019). Osmanlı-Kaçar münasebetlerine nişanlar üzerinden bakmak: II. Abdülhamid dönemine dair bir deneme. *OTAM: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 45, 147–185.

Kütükoğlu, M. (2010). Sicill-i Ahvâl defterlerini tamamlayan arşiv kaynakları. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 12, 141–157.

Lapçincıyan, T. (2012). *Baskı ve harf: Ermeni matbaacılık tarihi* (S. Malhasyan & A. İncidüzen, Çev.). Birzamanlar Yayıncılık. (Özgün eser 1912’de yayımlanmıştır).

Özger, Y. (2015). Sicill-i Ahvâl defterlerinde kayıtlı Bayburtlu Osmanlı devlet memurları. *History Studies*, 7(4), 69–85.

Öztürk, C. (2000). İdâdi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 21, ss. 464–466). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Polat, M. (2022). Sicill-i Ahvâl defterlerine göre Osmanlı bürokrasisindeki İnegöllü memurlar. *International Journal of Social Inquiry*, 15(2), 611–625.

Tanık, İ. H. (2025). Sicill-i Ahvâl defterleri ışığında Çermikli memurların Osmanlı bürokrasisindeki yeri. *Yönetenler, üretenler, yaşatanlar: Çermik'in toplum atlası* (ss. 255–267). Çizgi Yayınları.

Türe, İ., & Kaya, S. (2017). *Başbakanlık Osmanlı arşivi rehberi*. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Yeni Asır. (1932, 22 Temmuz).

Yiğit, İ. (2024). Osmanlı arşiv vesikalarında mûsikîşinâslara verilen devlet nişanları ve madalyalar. *Van İlahiyat Dergisi*, 12(21), 36–53.